

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN: 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL 9, NO 17, STIP, 2024

ГОД. IX, БР. 17
ШТИП, 2024

VOL. IX, NO 17
STIP, 2024

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. 9, Бр. 17
Штип, 2024

Vol. 9, No 17
Stip, 2024

PALMK, VOL 9, NO 17, STIP, 2024

DOI:

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Астрид Симоне Хлубик, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Алина Андреа Драгоеску Урлика, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Сунчана Туксар, Универзитет „Јурај Добрила“ во Пула, Хрватска
Саша Војковиќ, Универзитет во Загреб, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Озтурк Емироглу, Универзитет во Варшава, Полска
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Гурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија
Шахинда Езат, Универзитет во Каиро, Египет
Џулијан Чен, Универзитет Куртин, Австралија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delchev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA
Tole Belcev, Goce Delchev University, Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delchev University, Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Astrid Simone Hlubik, King Michael I University, Romania
Alina Andreea Dragoescu Urlica, King Michael I University, Romania
Sunčana Tuksar, Juraj Dobrila University of Pula, Croatia
Saša Vojković, University of Zagreb, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Öztürk Emiroğlu, University of Warsaw, Poland
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruysse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany
Chahinda Ezzat, Cairo University, Egypt
Julian Chen, Curtin University, Australia

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Луси Караниколова-Чочоровска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска
Натка Јанкова-Алаѓозовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>. Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.
Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Lusi Karanikolova-Chochorovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska
Natka Jankova-Alagjozovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenoski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krstev Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>
Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.
All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

11 ПРЕДГОВОР

Ранко Младеноски, главен и одговорен уредник на „Палимпсест“

FOREWORD

Ranko Mladenoski, Editor in Chief of “Palimpsest”

ЈАЗИК / LANGUAGE

15 Ana Arsovska, Liljana Mitkovska

MIDDLE DIATHESIS MARKING IN ENGLISH: EVIDENCE FROM MACEDONIAN TRANSLATION EQUIVALENTS

27 Enrico Caniglia

CATEGORIE PER NARRARE. UN’ANALISI DELLA PARABOLA DEL BUON SAMARITANO

Enrico Caniglia

CATEGORIES FOR STORYTELLING. AN ANALYSIS OF THE PARABLE OF THE GOOD SAMARITAN

35 Виолета Јанушева

РОДОВО ЧУВСТВИТЕЛЕН ЈАЗИК ВО МАКЕДОНСКИТЕ ОГЛАСИ ЗА ВРАБОТУВАЊЕ

Violeta Janusheva

GENDER SENSITIVE LANGUAGE IN THE MACEDONIAN JOB ADVERTISEMENTS

47 Jeta Hamzai, Brikena Xhaferi

INVESTIGATING THE HIGH FREQUENCY AND MORPHOLOGICAL PRODUCTIVITY OF VERB AND ADJECTIVE COMPOUNDS IN LEGAL ENGLISH CORPUS

57 Катерина Видова

УПОТРЕБА НА АНГЛИЗМИТЕ И НА ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМИТЕ НАМЕСТО МАКЕДОНСКАТА ЛЕКСИКА ВО ПЕЧАТЕНИТЕ МЕДИУМИ

Katerina Vidova

THE USE OF ANGLICISMS AND INTERNATIONALISMS VS. MACEDONIAN LEXEMES IN PRINTED MEDIA

69 Gzim Xhaferri, Biljana Ivanovska

DIE ROLLE UND DIE FUNKTION DER DISKURSMARKER AM BEISPIEL EINES YOUTUBE-INTERVIEWS

Gzim Xhaferri, Biljana Ivanovska

THE ROLE AND FUNCTION OF DISCOURSE MARKERS: EXAMPLES FROM A YOUTUBE INTERVIEW

- 79 Milote Sadiku, Sadije Rexhepi**
REALISIERUNGEN EMOTIVER SPRACHE IN FACEBOOK-KOMMENTAREN
Milote Sadiku, Sadije Rexhepi
REALIZATIONS OF EMOTIVE LANGUAGE IN FACEBOOK COMMENTS

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

- 93 Славчо Ковилоски**
МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНА КРИТИКА ОД XIX ВЕК ЗА ДЕЛОТО НА ГРИГОР ПРЛИЧЕВ
Slavcho Koviloski
MACEDONIAN LITERARY CRITICISM FROM THE 19TH CENTURY OF THE WORK OF GRIGOR PRLICHEV

- 103 Refide Şahin**
KUZEY MAKEDONYA'DA YAYIN YAPAN TÜRK ÇOCUK DERGİSİ "BAHÇE"DEKİ MAKEDON YAZARLARIN ESERLERİ ÜZERİNE BİR BAKIŞ
Refide Sahin
REVIEW OF THE WORKS OF MACEDONIAN AUTHORS IN THE TURKISH CHILDREN'S MAGAZINE "BAHÇE" PUBLISHED IN NORTH MACEDONIA

- 113 Dëfrim Saliu, Avdi Visoka**
LA RÉCEPTION DE CAMUS EN MACÉDOINE
Dëfrim Saliu, Avdi Visoka
THE RECEPTION OF CAMUS IN MACEDONIA

КУЛТУРА / CULTURE

- 125 Nurhayati Harahap, Dwi Widayati, Emma Marsella, Arwina Sufika, Latifah Yusri Nasution, Putri Rahmadeni Sembiring**
ILLUMINATION AND LITERATURE IN ANCIENT KARO SCRIPTURES FOR SOUVENIR PRODUCT DESIGN: REVITALIZATION OF KARO LOCAL WISDOM
- 135 Pınar Ülgen**
ORTA ÇAĞ AVRUPASINDA KADIN MANASTIRLARINDA KADINLARIN VARLIK MÜCADELESİ
Pınar Ülgen
WOMEN'S STRUGGLE FOR EXISTENCE IN WOMEN'S MONASTERIES IN MEDIEVAL EUROPE

145 Лидија Ковачева
ЕЛЕМЕНТАРНОТО ТОЛКУВАЊЕ НА КОСМОСОТ КАЈ
ПРЕТСОКРАТОВЦИТЕ
Lidija Kovacheva
ELEMENTARY INTERPRETATION OF THE COSMOS BY PRE-SOCRATICS

157 Екатерина Намичева-Тодоровска, Петар Намичев
АРХИТЕКТОНСКАТА ПРОДУКЦИЈА НА АРХИТЕКТОТ БОРИС ДУТОВ
ВО ПЕРИОДОТ ОД 1921 ДО 1940 ГОДИНА ВО ГРАДОТ СКОПЈЕ
Ekaterina Namicheva-Todorovska, Petar Namichev
THE ARCHITECTURAL PRODUCTION OF ARCHITECT BORIS DUTOV IN
THE PERIOD OF 1921-1940 IN THE CITY OF SKOPJE

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

169 Nina Daskalovska, Adrijana Hadzi-Nikolova, Natka Jankova Aladjozovska
FOREIGN LANGUAGE LISTENING ANXIETY IN HIGH SCHOOL AND
UNIVERSITY STUDENTS

181 Kamran Akhtar Siddiqui
EXPLORING THE CHALLENGES FOR UNDERGRADUATES IN LEARNING
ESSAY WRITING ONLINE DURING THE PANDEMIC: A CASE STUDY

191 Igor Rižnar
CHATGPT USAGE: A LINGUIST'S PERSPECTIVE

201 Mariya Leontik, Duygu Çağma
TÜRKÇE DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE ÇAĞDAŞ TÜRK ŞİİRİNİN
KULLANILMASI
Marija Leontik, Dujgu Cagma
TEACHING TURKISH GRAMMAR BY USING CONTEMPORARY TURKISH
POETRY TEXTS

213 Pirali Aliyev
HALK EDEBİYATI ÖĞRETİMİNDE ÖĞRENCİLERİN KAZANDIKLARI
DEĞERLER VE BECERİLER
Pirali Alijev
VALUES AND SKILLS GAINED BY STUDENTS IN TEACHING FOLK
LITERATURE

225 Ema Kristo, Jonida Bushi (Gjuzi)
WIRTSCHAFTSDEUTSCH IM GERMANISTIK-STUDIUM: CURRICULUM-
ENTWICKLUNG UND EINFÜHRUNG IN DIE STUDIENINHALTE
Ema Kristo, Jonida Bushi (Gjuzi)
BUSINESS GERMAN IN GERMAN STUDIES PROGRAM: CURRICULUM
DESIGN AND INTRODUCTION TO STUDY CONTENT

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 239 Трајче Стамески**
ЗА НЕКОЛКУ ОСОБЕНОСТИ НА РАСКАЗИТЕ ВО „СКАРБО“ НА
ЈАДРАНКА ВЛАДОВА
Trajce Stameski
ABOUT SEVERAL FEATURES OF THE SHORT STORIES IN “SKARBO” BY
JADRANKA VLADOVA

- 253 Иса Спахиу, Зарије Нуредини**
„ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛИЗМОТ ВО РОМАНИТЕ НА ЖАН-ПОЛ САРТР“ ОД
ДЕФРИМ САЛИУ
Isa Spahiu, Zarije Nuredini
“THE EXISTENTIALISM IN THE NOVELS OF JEAN-PAUL SARTRE” BY
DËFRIM SALIU

257 ДОДАТОК / APPENDIX

ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“

CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

ЕЛЕМЕНТАРНОТО ТОЛКУВАЊЕ НА КОСМОСОТ КАЈ ПРЕТСОКРАТОВЦИТЕ

Лидија Ковачева

Универзитет Евро-Балкан, Скопје

kovachevalidija@gmail.com

Апстракт: Несомнено е дека основните доктрини на древните цивилизации за проучувањето на Космосот се поставени во сферата на геоцентричниот универзум и се поврзани со ѕвездите. Древните идеи за движењето на планетите во согласност со другите небесни тела во Космосот и нивното влијание врз животот на Земјата, се изградени на моделот на видливите ефекти на Сонцето и Месечината, за кои отсекогаш постоело верување дека се поврзани со создавањето на животот. Како што, впрочем, рекол и Хераклит: „Да немаше Сонце, и покрај другите ѕвезди, ќе беше ноќ.“ (Plut., *Aquane an ignis utillior* 957a, *De fortuna* 98c) Бабилонските податоци од областа на астрологијата и астрономијата одиграле клучна улога при реконструкција на моделите на Космосот кај Старите Грци. Интересот за астрономијата на територијата на Стара Грција се забележува со појавата на Претсократовците во VI в. пр. н.е., кои го бележат почетокот на отфрлањето на митолошките претстави за светот и човекот и отстапувањето од тезите за богосоздателот и божествените натприродни сили. Оттаму, целта на овој труд е да се образложат настојувањата на Претсократовците светот да го објаснат врз научна основа, бидејќи тие не ги барале одговорите на прашањата кој и како го создал светот, туку од што и како тој настанал, каква е неговата структура и која е неговата праоснова. Потрагата по одговорите дали светот што постои е во состојба на ред (Космос) или состојба на неред (Хаос), ја дава основната интенција во нивните философски размисли насочени кон утврдувањето на космичките законитости.

Клучни зборови: *Космос, астрологија, Претсократовци, Питагорејци, Хераклит.*

Вовед

Старогрчките астролози своите први чекори во проучувањето на Космосот ги направиле под влијание на истражувањата на Бабилонските астролози. Од периодот на појавата на Претсократовците во VI в. пр. н.е., развојот од областа на астрологијата меѓу бабилонската и старогрчката цивилизација се смета за делумно паралелен, за во V в. пр. н.е. тие да го достигнат нивното знаење, па дури и да го надминат. И покрај одредени совпаѓања меѓу овие две цивилизации, се забележува разликата во начинот на кој се наредени планетите: кај Бабилонците планетите се наредени во

согласност со идеите за нивните добри и лоши влијанија, а кај Старите Грци според нивната релативна оддалеченост од Земјата (Barton, 1994, стр. 18-19). Конструирањето на периодичноста кај Бабилонците, со цел утврдување на првата и последната видливост на планетите, аналогно на неподвижните ѕвезди е преку применувањето на систематските математички теории на астрономските податоци. Оттаму, бабилонскиот систем на пресметување на движењето на Земјата и ѕвездите е изграден повеќе на нумерички, отколку на геометриски односи. Овој систем во груба форма во Стара Грција се појавил кај претсократовецот Анаксимандар.

Со текот на времето, бабилонската сидерална револуција и новите астролошки доктрини во голема мера се прошириле низ старогрчкиот научен свет и во голема мера и ревносно биле дискутирани од страна на бројните философски школи. Брзото ширење на астрологијата меѓу философите предизвикало појава на голем број приврзаници, но и на противници. Љубопитноста, но и критичноста на старогрчките философи довеле до отфрлање на бабилонските доктрини кои им се чинеле суеверни и сето свое внимание од областа на астрологијата го насочиле кон изнаоѓање на научни решенија.

Елементарното толкување на Космосот кај Претсократовците

Почетоците на старогрчката, а воедно и на западната философска мисла, се поврзуваат со името на претсократовецот **Талес**, кој впрочем ја носи и почесната титула на „*прв философ*“. Влијанието на сидералната револуција од блискоисточните култури се забележува во првичните обиди на Талес за предвидувањето на затемнувањето на Сонцето. Бабилонското влијание се смета дека е од времето на Хамураби, околу 1780 г. пр. н.е., каде во областа Мари, лоцирана во средишниот тек на реката Еуфрат, откриен е текст во кој е заведено спојување на двата типа на претскажување на иднината: со помош на пророкување врз јагнешката утроба и преку дивинација на небесните феномени. Во овој текст е даден извештај за затемнувањето на Месечината, протолкуван како лош знак, чие што астрално претскажување бабилонскиот свештеник го потврдил со помош на методот на пророкување врз јагнешка утроба (Barton, 1994, стр. 11). Исто така, се издвојува и залагањето на Талес за пресметувањето на еклипсата (Митевски, 1999, стр. 10). Во однос на елементарното толкување на природните сили (воздух, вода, земја и оган), како извор на сите нешта, кај Талес се посочува водата како животворно начело (*ἀρχή*) и подлога на сè што постои. Според Митевски (1999), овој поим во старогрчката философија бележи долга историја (стр. 19). Кај првите философи, Јонците, за овој поим се врзуваат две клучни значења: наследеното хомерско значење на *ἀρχή* како почеток, т.е. појдовна точка во некоја развојна линија и значењето кај првите философи, како изворна состојба на сите нешта. Подоцна кај Аристотел се забележува многузначноста на овој поим, како начело, основа, причина итн. Според философските толкувања на Талес, светот е еден и се пројавува како вода од два аспекта: некогаш сè било вода и сите нешта во основа сè уште се вода, па оттаму, тој не го иследува

само почетокот на светот, туку ја означува и расправата за подлогата на светот. Философскиот став на Талес се забележува кај Аристотел, кој во еден поширок контекст го образложил неговото иследување за водата како животворно начело, наоѓајќи поткрепа во посебната вредност на водата која ја имала кај древните поколенија и кај Хомер. Aristoteles, *Methaphysica*, 983b 6: „...Талес, родоначелник на таквата философија, вели дека тоа е водата (оттаму и изјавува дека Земјата е на вода). [...] Некои сметаат дека и оние најстарите, далеку пред нашите поколенија, први расправајќи за боговите, ја прифатиле таквата претпоставка за природата. За родители на настанувањето тие ги поставиле Океан и Тетида (Хомер, *Илијада*, XIV 201), а водата е заклетва на боговите, од самите поети наречена Стиг (XV 37). А она што е мошне старо има посебна вредност, особено заклетвата.“ Според Митевски (1999), кај Талес, философијата: „израстува од теогонијата и преку космогонијата и космологијата преминува во онтологија (стр. 13). Од учењето за почетокот на светот развитокот води кон учењето за битието.“ Определбата на водата како животворно начело кај Талес несомнено е создадена под влијание на блискоисточните култури и митологии, особено на Вавилон и Египет, каде што водата имала исклучително значење.

Следниот од Претсократовците, кај кого, исто така, се забележува влијанието на сидералната револуција од Истокот, е **Анаксимандар**. Тој ги споредувал обожувањата и принесувањата свети жртви на Сонцето и Месечината од страна на варварите, со оние на Старите Грци кон Хермес, претставен во старогрчката митологија како бог на патувањето, кој го штити преминот меѓу подземниот, земниот и небесниот свет. Особено е почитуван на крстопатите кои ги симболизираат местата на премин од еден свет кон друг, од еден живот кон друг и од живот кон смрт, па оттаму на крстопатите биле подигнувани статуи со неговиот лик, кои според старогрчките народни верувања ги бркале демоните и несреќите (Шевалие, Гербран, 2005, стр. 537-541). Анаксимандар посочувал дека староседелците на Стара Грција најверојатно ги имале истите религиозни идеи како и варварите, кои, според него, јасно се забележувале во доживувањето на ѕвездите од страна на обичните луѓе како живи битија (Cumont, 1912, стр. 373). Интересот на Анаксимандар за проучувањето на небесните тела бил посведочен кај Pseudo-Plutarchus, *Strom*, 2 (D. 579; од Theophrastus) „Тој вели дека Земјата има облик на валец чијашто висина е една третина од ширината. [...] Откако се раскинала и се вообличила во некакви кругови, се јавиле Сонцето, Месечината и другите ѕвезди.“ (Митевски, 1999, стр. 133). Неговото проучување резултирало со поставување на хипотеза за создавање на сончевиот систем и конструирање на топка-модел на небесните сфери (Митевски, 1999, стр. 24-25). Космологијата на Анаксимандар е замислена врз основа на чувство за рамнотежа и симетрија, кое се забележува во исклучување на природните стихии (земја, вода, воздух и оган) поради нивната меѓусебна спротивставеност и одбирање на нешто друго, кое нема да доведе до уривање на рамнотежата на стихиите, бидејќи секое нивно нарушување може да доведе до сеопшта пропаст. Кај Анаксимандар,

начелото (*ἀρχή*) и основата на сите нешта е *апејронот*, кој, според него не е ниту вода, ниту пак некоја друга основа, туку некоја неопределена природа од која произлегува светот. Кај Аристотел е наведено (Aristoteles, *Phys.*, 187a 20): „(Тој рекол дека) при раѓањето на овој свет, се издвоила некаква животворна сила (*γόνιμον*) од топло и ладно и дека од тоа се создала некаква огнена топка што го опфатила воздухот токму како кора околу дрвото. Откако се раскинала и се вообличила во некакви кругови, се јавило Сонцето, Месечината и другите ѕвезди.“ Според Митевски (1999), изразот *γόνιμον* може да се преведе на најразлични начини: зародиш, семе, плодност, моќ на раѓање итн. (стр. 32). Поради бесмртноста и неможноста за пропаѓање, апејронот се издвојува од светот на поединечното, па оттаму во временска смисла тој е бесконечен и нема временска определба, т.е. е без почеток и крај. Митевски (1999) истакнува, дека, проблемот на кој начин од апејронот произлегува светот на поединечното, е решен преку објаснувањето за животворната сила која го подразбира самото движење. Тоа кај Анаксимандар е силата на топлината, па оттаму се забележува поистоветувањето со елементарното толкување на природните сили со Истокот, како израз на топлината на огнот во Персија (стр. 32). Философското иследување на Анаксимандар за редот и поредокот на светот, кој според него е бесконечен и се наоѓа во совршена каузална релација на причини и последици кои се однапред определени и доколку се нарушат, секогаш ќе бидат надоместени според законитостите на симетријата, се забележува во завршната реченица во цитатот на Симпликиј: „А откај што е раѓањето на нештата, таму е нужна и пропаста нивна; зашто, тие плаќаат казна и отплата едно на друго заради неправдата, според временски редослед.“ (Simplicius, *Phys.* 24.13). Иако, во овој фрагмент се забележуваат дел од народните верувања кои се јавиле како резултат на човечкото искуство поврзано со цикличните појави на астролошките и природните феномени: смената на ден и ноќ, цикличните промени на годишните времиња итн., сепак, се посочува дека во тоа време не се правело голема разлика во восприемањето и толкувањето на природните стихии и нивните атрибути (Long, 1999, стр. 55-56).

Наспроти ставот на Анаксимандар за доживувањата на ѕвездите како живи битија од страна на обичните луѓе, е ставот на претсократовецот **Анаксагора**, според кого ѕвездите се тела во состојба на усвитеност, кој предизвикал шок и недоверба во народните верувања (Cumont, 1912, стр. 37). Поради неговиот атеистички став, од страна на Атињаните бил обвинет дека ја отфрла божественоста на небесните тела, а Сонцето го нарекува огнен камен (Митевски, 1999, стр. 111). Поради неговиот атеистички став дека Сонцето е вжештена маса, а Месечината е земја, бил обвинет и од страна на Платон (Cumont, 1912, стр. 39). Големиот интерес за небото и небесните појави и движења кај Анаксагора се забележува во одговорот на поставеното прашање: „Зошто е поарно да се родиш, одошто воопшто да не се родиш?“ каде јасно се забележува неговиот став, дека, смислата на човечкото раѓање и битисување е иследувањето на небесата и светот (Митевски, 1999, стр. 111). Во рамки на космогонијата, централната улога

кај Анаксагора е доделена на Умот (*νοῦς*), како космичка сила, во вид на начело кое „кормилари“ (*κυβερνᾶν*), т.е. управува со сè (Митевски, 1999, стр. 119). Според Хегел (2006), „Анаксагора прв рекол дека разумот, воопшто или умот, владее со светот“ (стр. 29). Во неговата реченица: „Сите нешта беа заедно, а тогаш дојде Умот (*νοῦς*) и ги постави во ред.“ (Sp. Diogenes Laertius, II, 6), се забележува неговата идеја за Умот како прв двигател, па оттаму и неговата надмоќност во однос на движењето на небесните тела. Според Анаксагора, Умот, раздвижувајќи ја првичната маса во круг, прво ги издвоил воздухот и етерот како две противставени начела, а потоа и сите нешта во светот, живата и неживата природа, Сонцето, Месечината, ѕвездите и др. со кои го организирал сиот Космос, а најпосле го создал животинскиот и растителниот свет.

Идеите и продлабочените анализи за четирите елементи на природните сили: воздухот, водата, земјата и огнот, како извор на сите нешта и нивната заемна функција како животворно начело, својот суштествен напредок го бележат во времето на претсократовецот **Анаксимен**. Основниот философски став на Анаксимен е дека сè е едно и сите нешта произлегуваат од тоа едно и повторно се враќаат назад. Како животворно начелото (*ἀρχή*) и основата на сите нешта, го издвоил *воздухот*, кој преку згуснувањето и проретчувањето на стихијните честички доведува до преобразба на светот (Митевски, 1999, стр. 34-36). Симпликиј сведочи за анализите и решенијата на Анаксимен, со чија помош дошол до своите философски размислувања за разредувањето и згуснувањето на воздухот, од кои потоа произлегуваат останатите стихии: оган, вода и земја, а потоа од нив и другите поединечни нешта: „Со разредување станува оган, а со згуснување пак ветар, потоа облак; уште погуст станува вода, потоа земја, камен и сè друго од тоа.“ (Simplicius, *Phys.*, 26).

Во учењето на претсократовецот **Емпедокле**, најважната цел била докажувањето на универзалната одуховеност, т.е. спиритуалност на Космосот. Тежнењето на Емпедокле кон спознавателното духовно возвишување, според Митевски (1999), се забележува во неговото дело Прочистување (*Καθαρμοί*), каде во улога на божествен пророк, со народот ги споделувал божествените мудрости за „спас за душата преку водење чист живот; чистата душа единствено е во состојба да го спознае божественото, бидејќи сличното со слично се спознава“ (стр. 106-110). Овој став на Емпедокле, во голема мера соодветствува со основната идеја на астрологијата кај бабилонските свештеници, Халдејците: „сè што се менува на небото, влијае и врз промените на земјата“ (Cumont, 1912, стр. 19). Поистоветувањето на имињата на четирите божества со четирите традиционални елементи, т. е. стихии, се забележува кај Емпедокле, „најпрвин слушни за четирите корени на сите нешта: блескавиот Севс, животодавната Хера, Ајдонеј и Нестида што со солзи ги полни кладенците на смртните луѓе.“ (*Aët.*, I, 3, 20; *Sext.*, X, 315). Според Митевски (1999), подлогата на светот кај Емпедокле се огнот, воздухот, земјата и водата, кај него прикажани како четири корени, кои всушност се четирите традиционални стихии, т.е. елементи (стр. 193).

Според Емпедокле, стихиите се божествени, а со тоа бесмртни и вечни, па оттаму огнот го поврзал со Севс, воздухот со Хера, земјата со Ајдонеј и водата со Нестида, сицилиско божество на водата. Иако идејата за четирите стихии (земја, вода, воздух и оган) како подлога на светот се зема како иновација на Емпедокле, несомнено е дека таа долго време созревала меѓу философите во Стара Грција, уште од самите почетоци кога била толкувана како четири качества во облик на спротивности: топло – ладно, влажно – суво. Во своите философски размисли, Емпедокле бил воден од идејата за докажување на универзалната продуховеност на Космосот, каде преку спојувањето и разделувањето на противставените сили, Љубовта и Раздорот, од кои израстува скриената космичка хармонија, се одвиваат цикличните примени на четирите космички периоди. Од постојаната напнатост и тензија на овие две сили извираат сите промени во малиот уреден свет, т.е. макрокосмосот и огромниот уреден свет, т.е. микрокосмосот.

Соодветствување со астролошката идеја за Космосот и космичката законитост кај Халдејците, се забележува и кај претсократовецот **Демокрит**. Тој тврдел дека во природата не постојат случајности и дека луѓето го измислиле верувањата во случајностите, со цел да ја прикријат неспособноста за проникнувањето во тајните на природата. Според Демокрит, верувањето во случајноста, како вид асоцијација дека не постои ништо надвор од човекот, ги терала луѓето кон ништожноста и губењето на човечките вредности пропишани од Бога, па затоа ги прекорувал и се обидува да ги оттргне од таквите мислења. Исклучувањето на случајноста во научната мисла кај Демокрит се должи на проучувањето на теолошките и астролошките доктрини, со кои бил запознаен уште како дете од страна на некои мудреци (Diels, 1983, стр. 83). Проучувањето на небесните тела и појави и осознавањето на космичката законитост, со текот на времето го поттикнало Демокрит во откривањето на причинските врски кои владеат во Космосот. Принципот на сеопшта нужност која владее со природата, во која „Ништо не се случува залудно, туку сè е дадено со причина и нужно“, (Aëtius, I, 25, 4), бил застапуван не само од Демокрит, туку и од неговиот учител Левкип.

Ставот на Демокрит за детерминантната улога на Космосот, според кој судбината е слепа законитост која не гледа напред и која е одредена само со она што е назад, се забележува и кај претсократовецот **Ајсхил**. Според Ајсхил, човекот треба да биде задоволен со својата судбина и треба да остане на положбата која му е доделена, бидејќи доколку се обиде да загосподари со нешто што не е негово, туку е во божја, т.е. космичка надлежност, тој се поставува антикосмички и со тоа го урива своето постоење (Djurić, 1987, стр. 80).

Иако Бабилонците ги поставиле темелите на елементарното толкување на природните сили, сепак идејата за системот на четирите елементи (воздух, вода, земја и оган) како извор на сите нешта, се јавила во раните почетоци на старогрчката философска мисла и се врзува за Претсократовците. Научната мисла кај Претсократовците, која била во насока на воспоставување и

утврдување на владеењето на космичката законитост со светот, несомнено дека била под влијание на сидералната револуција од Бабилон. Интересот за овој став, кој во старогрчката философија е наречен *космолошки*, се забележува и кај Претсократовците, Питагора и Хераклит.

Од Претсократовците се издвојува хетерогената група на **Питагорејците**, следбениците на Питагора, вид на затворена заедница заснована поскоро на религиозни, одошто на философски мотиви, чија Школа својот расцут го доживува во IV и III в. пр. н.е. Учењето на Питагорејците, како сплет на окултното, космологијата и егзактните науки, втемелено на питагорејскиот молк (*ἔχεμυθία*), т.е. обврска на чување на најважните тајни на питагорејското учење од страна на питагорејската заедница, се смета за едно од најтаинствените и најконтроверзните во старогрчкиот философски свет. (Митевски, 1999, стр. 63-64). Астролошкото влијание се забележува во питагорејското учење за душата. Верувале дека животот е измачување и казна, доброто носи мака, а задоволството зло и секој што дошол на овој свет мора да биде казнет (Ковачева, 2015, стр. 5). Сепак, ако човекот го живее животот на најдобриот и највозвишиот начин, каков што е Питагорејскиот начин на живот, тогаш човечката душа може да излезе од кругот на вечното раѓање и да се врати во космичкото единство. Според питагорејското учење, за тоа е способен само философот, кој иследувајќи го Космосот станува космичен во својата душа (Митевски, 2005, стр. 104). Питагора е првиот философ кој светот го нарекол со поимот *космос* и го поврзал за редот изразен преку бројни односи. Aëtius, II, 1,1; D/K: „Питагора е првиот што сеопфатната целина ја нарекол космос (κόσμος) и тоа заради редот во неа.“ (Митевски, 1999, Фр. 21, стр. 153). Употребата на зборот космос (*κόσμος*) или понекогаш со латинизмот универзум (Митевски, 199, стр. 81), кој ние денес го толкуваме како *свет*, имал сосема поинаква определба во раниот период на старогрчката философска мисла, каде се толкувал како севкупност на сè што постои, вообличена според определеното начело за ред.

Нумеричкото толкување на светот кај Питагора, за што сведочи и Аристотел во неговата Метафизика: „... и бројот е суштина на сите нешта.“ (Aristoteles, *Methaphysica*, 987 a 13), со цел воспоставување и утврдување на владеењето на космичката законитост со светот, несомнено е дека е оформено под влијание на: геометриските изучувања на Египќаните, броевите и пресметките на Феничаните, небесните иследувања на Халдејците, богослужбите и начинот на живот од Магите (Phorphygius, *Vita Pythagorea* 6; D/K: фр. 9). Предмет на интерес му биле и математичките текстови (*ефемериди*) од бабилонските астрономи, во кои преку бележењето на ефектите од растојанијата на секојдневните движења на Сонцето, Месечината и петте планети, по пат на пресметување можело да се претскаже кој, каде, кога и како. Според генезата на Питагора: од броевите настануваат точки, од низата точки настануваат линии, од повеќе линии произлегува геометриска фигура, од нив, пак, тела, а од телата произлегува севкупниот свет на сетилноста. На овој образец се надоврзува питагорејската космологија (Митевски, 1999, стр. 76-77). Космосот кај Питагора, е дело на божествената

сила која го претпочита бројот 10, пред сите други броеви. Според Питагора, секој број е суштествен сам по себе, а нивниот збир, кој е еднаков на сојузот на основните елементи, ја дава десетката (декадата), која симболички го означува совршенство на Космосот (Kirk, Raven, 1962, стр. 230).

Во однос на елементарното толкување на природните сили, од четирите елементи кај Питагорејците се издвојува огнот како извор на сите нешта, кој според питагорејската космологија го претставува центарот на светот (Митевски, 1999, стр. 77). Земјата, како една од ѕвездите, се движи во орбитата околу центарот и така создава ден и ноќ, потоа доаѓаат Сонцето, Месечината и петте планети (Aristoteles, *De caelo* 293a 18), а на крајот е Анти-земјата која ја заокружува божествената десетка, т.е. бројот на небесните тела (Митевски, 1999, стр. 77). Според толкувањата на античките философи, од големо значење е соодветствувањето меѓу Космосот (микрокосмосот) и луѓето (макрокосмосот), што јасно се забележува во мислата на претоскратовецот Демокрит: „Човекот е микрокосмос“. Оттаму, симболиката на човекот, како битие, се забележува во основата на односот макрокосмос – микрокосмос, толкуван како „космички човек“, кој соодветствува со Зодијакот и зодијачките знаци, со планетите и другите небесни тела. Според симболичките толкувања, односот макрокосмос – микрокосмос претставува симбол на состојбата на Космосот во човекот, како „мера за сите нешта“ (Cirlot, 2001, стр. 196).

Идејата за поврзаноста на микрокосмосот со макрокосмосот се забележува и во питагорејското учење, според кое, Бог, т.е. небото е тело, додека неговите очи и другите функции се Сонцето, Месечината и другите небесни тела. Во II в. пр. н.е., платонистот Теон од Смирна, напомнал дека некои Питагорејци, Сонцето го доживувале како двигател и центар на планетите, т.е. како срце на Космосот. Неоплатонистот Порфириј на Сонцето го додава срцето, на Месечината слезината, а на Јупитер црниот дроб (Barton, 1994, стр. 106-107). Кај Питагорејците, небото, т.е. Космосот во целост претставува хармонија (музика) и број. На ова упатува и Аристотел, според кој, Питагорејците ги согледале својствата и соодносите на музичката хармонија во броевите кои ги сметале за основа на сите нешта (Aristoteles, *Metaphysica*, 985 23). Ваквото размислување се должело на нивниот став, според кој, при движењето на големи тела нужно е јавувањето на одреден звук, а оној звук што произлегува од движењето на ѕвездите е хармоничен: „...движењето во просторот на Сонцето и Месечината, а потем и на толку многу и големи ѕвезди што се движат со толкава брзина не е можно да не создава звук со некаква необична силина.“ (Aristoteles, *De caelo* 290b 12). Според Питагора, со цел да произведат музика на небото, небесните тела се движат во согласност со математичките стапки со кои се уредуваат сложените музички интервали, подоцна именувано како „хармонија на сфери“. Севкупното функционирање на Космосот и движењето на планетите во согласност со музиката се темели на хармонијата како основа на постоењето, претставено преку музички форми (Guthrie, 1962, стр. 212-213). Оттаму, според Питагора, небесната хармонија можат да ја чујат и од неа да паднат во екстаза, само оние, кои се посветени на вистинското учење, а тоа е

неговото, питагорејското учење.

Хераклит не бил задоволен од питагорејското толкување за претставата на светот (Космосот), па затоа дополнително го определил како: „Овој свет (*κόσμος*), ист за сите, не го уреди никој од боговите ниту од луѓето, туку беше од секогаш, е и ќе биде вечно жив оган кој со мера се пали и со мера се гасне.“ (Clemens, *Stromateis* V 104, 2). Преку овој став, тој, не само што го означил почетокот на космологијата, туку ги означил и основите на космологијата на огнот (Ковачева, 2013, стр. 117-118). Според Хераклит, светот (Космосот) не е бесцелно натрупан смет, нафрлан како-годе, како што може да му заличи на човекот од толпата, како што му се чинел на Теофрат: „Најубавиот светски поредок е бесцелно натрупан смет.“ (Theophrastus, *De vertigine* 9), од каде, според своето ограничено видување и вреднување, човекот го издвојува она што му е потребно, туку претставува севкупност на сè што постои, вообличена според определеното начело за ред, т.е. устројство. Но, бидејќи Космосот е *жив оган*, тоа устројство е во постојана промена. Вечно живиот оган, како израз на животот, својата вредност не ја пројавува во некаков чист облик, туку преку размена со посебни пројави во светот, се вреднува и живее. Во процесот на оваа размена, огнот, кој се поистоветува со животот, од една страна стапува во размена со поединечни нешта и се преобраќа во безброј посебни облици, а од друга, се пали и гасне со мера, т.е. наизменично добива ваков или инаков животен облик. Космичката димензија на огнот произлегува од пламенот на космичкиот животворен оган, кој се крие во внатрешноста на секое живо поединечно нешто, подложно на промени (Митевски, 1997, стр. 88-89).

Кај Хераклит се забележува двојно утврдување на светот: преку исклучување тој да биде создаден од некој од боговите или луѓето, значи тој е несоздаден и преку непосредното искажување на вечноста, „светот бил, е и ќе биде“. Ваквото поимање на светот, од една страна, го конфронтира Хераклит од бабилонските астролози, според кои светот е направен по наредба на божествата, а од друга страна се поистоветува со нив во однос на постојаноста на светот, кој ниту се родил, ниту ќе биде подложен на уништување. Постојаноста на светот кај Бабилонците се должи на положбата на ѕвездите и космичките процеси кои се темелат на цикличност, како целосна репродукција на оние кои им претходат, додека кај Хераклит е застапен ставот за „вечно жив оган“. Огнот, со својот значенски дел како „вечно жив“, се изедначува со светот, т.е. Космосот. Оттаму, според Хераклит, треба да се живее во хармонија со природата, бидејќи редот во светот, т.е. Космосот, отсекогаш бил, е и ќе биде. Иако ставот на Хераклит за поистоветувањето на светот со оган не може да се докаже, сепак бил првиот во старогрчката философска традиција кој го установил овој став, врз кој подоцна се надоврзале милетските философи во својата потрага по вечната подлога на светот. Според Митевски (1997), оригиналноста на Хераклит треба да се бара во: „определбата на светот како жив оган“, а потпорната точка во толкувањето на огнот е неговата определба како вечно жив: огнот е жив затоа што се пали и гасне, а она што се пали и гасне, т.е. што е во

постојана измена се нарекува живо, а животот се поистоветува со промена (Митевски, 1997, стр. 82-83).

Заклучок

Појавата на Претсократовците, со кои се одбележуваат почетоците на обликувањето на философската мисла, како и нивната улога во развојот на космичките теории, доведуваат до радикални промени во светогледот на човекот, не само во старогрчкиот свет, туку во Антиката воопшто. Претсократовците, како претходници на современата научна мисла, чии философски доктрини биле насочени кон прашањата за потеклото, настанокот, прапричините и основата на Космосот, се сметаат за зачетници на егзактната наука. Тие, залагајќи се за аргументите и логиката, а отфрлајќи ги празноверието и имагинацијата, објаснувањата за светот ги барале во самиот свет, а не надвор од него, свет, под чија надворешна разновидност го осознале владеењето на одредената законитост, а не случајност. Со иницирањето на философскиот поглед на светот, во кој патот до вистината не се потпира на сетилата, туку на умот, тие први се обиделе на рационален начин да го осознаат Космосот, како и своето место во него. Бидејќи почетоците на философската мисла кај Претсократовците била насочена кон откривањето на законитостите на природата, Аристотел ги нарекол со поимот *фисичари* (*φυσικοί*), но не во смисла на онаа физика која ние ја познаваме, туку, воопшто, како поим кој означува човек кој се занимава со природните појави, т.е. философи на природата или „физиолози“ (Митевски, 1999, стр. 10).

Со развојот на философската мисла на територијата на Стара Грција, философијата, која во прво време била насочена кон сеопштото, законитоста на природата и прапричините на Космосот, со текот на времето од иследувањата на небото се пренасочила кон проучувањата на човекот и неговиот однос кон животот (Ковачева, 2015, стр. 5). Првиот од философите, кој во философската мисла ги внел иследувањето на човекот, суштинските согледувања за независноста на судбината на човекот од надворешните влијанија и случајности и свесното обликување на личниот внатрешен живот, бил Сократ (Митевски, 2008, стр. 62), со што извршил пресврт во философските размисли за човековото битисување.

Библиографија

Aristotel. (1960). *Metafizika*. Predgovor napisao akademik Milan Budimir, preveo dr. Branko B. Gavella. Beograd: Kultura.

Barton, T. (1994). *Ancient astrology*. London & New-York: Routledge.

Cirlot, J. E. (1962). *Dictionary of Symbols*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.

Cumont. F. (1912). *Astrology and religion among the Greeks and Romans*. New York: The Knickerbocker Press.

Guthrie, W. K. C. (1962). *A History of Greek Philosophy I*. London: Cambridge.

Diels, H. (1983). *Predsokratovci 2*. Zagreb: Naprijed.

- Djurić, M. (1987). *Istorija helenske etike*. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod.
- Hegel, F. W. G. (2006). *Filozofija povijesti*. Tom I. Beograd: Romanov.
- Kirk, G. S., Raven, J. E. (1962). *The presocratic philosophers - a critical history with a selection of texts*. London: Cambridge University Press.
- Ковачева, Л. (2012) *Астрологијата во антиката*. Скопје: Силсонс.
- Ковачева, Л. (2015). Почетоците на астрологијата и нејзиното влијание во западната философска мисла. *Systasis* № 26. <https://www.systasis.org/index.php/mk/arhiva-2012-2016/systasis-26-2015>
- Long, A. A. (1999). *Early Greek Philosophy*. London: Cambridge.
- Митевски, В. (1997). *Хераклит*. Скопје: Матица Македонска.
- Митевски, В. (1999). *Претсократовци*. Скопје: Матица Македонска.
- Митевски, В. (2005). *Платоновото учење за душата*. Скопје: Матица Македонска.
- Митевски, В. (2008). *Античка философија. Сократ*. Скопје: Матица Македонска.
- Шевалие, Ж., Гербран. (2005). *Речник на симболите, Митови, соништа, обичаи, гестови, облици, ликови, бои, броеви*. Скопје: Табернакул.

Lidija Kovacheva

Euro-Balkan University, Skopje

Elementary Interpretation of the Cosmos by Pre-Socratics

Abstract: It is indisputable fact that the geocentric model in correlation with the stars was the predominant description of the cosmos on which the basic doctrines of ancient civilizations rely. The ancient ideas regarding the motion of the planets, together with all other heavenly bodies in the universe and their impact on the life on Earth, were built on the model of the Sun's and Moon's visible effects, for which there was always an opinion that they were correlated with the creation of life. Or as Heraclitus mentions: „If there were no sun, all the other stars together could not dispel the night“ (Plut., *Aquane an ignis utillior* 957a; *De fortuna* 98c). The key role in reconstruction of the models of the cosmos in Ancient Greece is attributed to the Babylonian data on astrology and astronomy. The interest in astronomy on the territory of ancient Greece emerged as a result of pre-Socratics in the 6th century BCE who begun the rejection of mythological details about the world and humans as well as the deviation from the theories about the creator deity and the supernatural divine forces. The pre-Socratics sought to understand the various aspects of nature offering explanations that could be deemed as scientific by posing fundamental question about the origin and the substance of the world, and not by providing answers to questions like who created or how the world was created. The search for answers whether the world, as known so far, is in a state of world-order (Cosmos) or disorder (Chaos) provides the basic intention in their philosophical conception of a universe governed by laws.

Keywords: *Cosmos; astrology; pre-Socratics; Pythagoras; Heraclitus.*

ГОД. IX
БР. 17

ПАЛІМПСЕСТ

PALIMPSEST

VOL. IX
NO 17